

ХРИСТИЯНСКИТЕ ПРЕДСТАВИ НА ЕДИН ФОЛКЛОРЕН ИНФОРМАТОР ОТ СЕЛО БОРОВО, ЛЪКИНСКО

Диана Николова

*Ученически семинар по практическа етнология и фолклористика
„Проф. д-р Иван Шишманов”*

В това изследване се опитвам да опиша отношението на една религиозна жена към мен, което е провокирано от диференциациите, възникващи в съзнанието ѝ, на базата на социалния ми статус, пол и възраст.

Информаторката ми, която ще наричам баба Елена, е възрастна жена от с. Борово, общ. Лъки, принадлежаща на класическия тип фолклорна култура¹. Макар и с начално образование, тя сподели, че обича да чете религиозно-просветна литература и да говори за това. Докато разказваше, се вживяваше в разказа си така, сякаш преживяваше отново този момент, като едновременно смесваше случилото се, с онова, което е чула и прочела.

Неусетно в разговорите ни започна открито да ме наставлява като майка – „да се пазиш”, „да не са случи”. По този начин тя още по-ярко подчертаваше социалния ми статус и ми даваше да разбере, че всичко, което разказва, е напълно веществено, реално, необходимо. И то само за мен. Често говореше с примери за изкушенията, сладострастието, греха, които да запомня най-добре, като най-важни.

В разговорите си с нея не търсех само една тема, но тя така и не отговаряше на въпросите ми, а продължаваше с поучителните си разкази. Това от своя страна говореше, че счита мен за достойна да чуя само онова, което тя е решила да сподели, а другото остава скрито, защото не съм „призвана” за него. Т. е. става дума само за онези християнски представи, които тя е решила да сподели с мен, а не глобално, не всичко, което знае.

Тук е мястото да се отбележи, че фолклорът като тип култура се развива непрекъснато и представите на баба Елена са не само християнски – в традиционния каноничен смисъл на думата, но и актуални за времето днес.

В този контекст за пример служи съзнанието на баба Елена – в него грехът се персонифицира в младо момиче с къса пола и високи обувки. Оттук тя насочва вниманието ми почти само върху това „да не бъдеш с голи дрехи”, защото „това е голем грех, съблазан”.

Въпросите за раждането, забременяването и сексуалността като цяло не бяха засягани, поради нежеланието на информаторката ми, с изключение на онова, което споменах по-горе.

И тук мога да направя паралел между два типа поведение на баба Елена към записвачи от етнологички експедиции – като мой информатор през 1999 г. и като информатор през 1993 г. на друг етнолог, по-възрастен от мен, представител на мъжкия пол.

Предварително ще кажа, че контрастът е огромен и още веднъж потвърждава личната избирателна „пропускливост” на баба Елена.

Първата голяма разлика е, че в диалозите си с мъжа етнолог тя не цели пряко да го запази от човешките грехове, а му говори за „гнева Господен”, за „нашата вяра”, за строежи на църкви; не го поучава пряко, а просто разкрива пред него това, което знае. Количеството на предадената информация отново е ограничено – но вече съобразено със социалния статус и възрастта на мъжа. Баба Елена преценява, че с него може само да споделя, без да го насочва. Въпреки това обаче и в тези разговори тя прокарва идеята за греха: „... и въпроса е, че стана голем разврат, стана, не знам докъде ще дойде краят.” И по-нататък, когато става дума за Апокалипсиса и представите на баба Елена,

свързани с него: „То не виждаш ли, че голотъии станаха, какви развратъи, какви като содомски грехове вече се извършват. Не виждаш ли? Чувства се, приближева.”

Мотивът за греха отново се повтаря, отново е опорна точка, но представата вече е развита под друг ъгъл. Докато при мен ставаше дума за тези „содомски грехове” в контекста на моето лично запазване, то тук (в интервюто с мъжа етнолог) това прераства и се превръща в движещ елемент и фактор, който предизвиква настъпването на Апокалипсиса.

В съзнанието на баба Елена представите, свързани с християнството, получават и друга тоналност, идваща от реалността – представите ѝ са актуални. Респективно, в случая можем да говорим за преплитане на каноничното и фолклорното, в резултат на което съзнанието на информаторката получава естествена нагласа за „избирателност”. А представите, които са следствие от развитието и промяната на съзнанието, придобиват нова семантика, която носи белезите на времето. В този смисъл на думата, персонификацията на греха е актуална, но само в настоящия момент. Същевременно се наблюдава и друг процес в съзнанието на баба Елена – взаимното преплитане между каноничното и личното – това, което е извън фолклора, извън общоприетите норми, т. е. само Нейното.

В заключение може да се каже, че в съзнанието на информаторката се наблюдават два основни процеса – преплитането на каноничното християнско и фолклорното; и взаимопроникването на каноничното християнско и персоналното, но не и на фолклорното като цяло. Те могат с достатъчна достоверност да бъдат проследени на базата на речевата и поведенческа „избирателност” на баба Елена по време на общуването ѝ с различни по възраст и пол етнологи.

БЕЛЕЖКИ

1. Пълните данни на информаторката, както и условията на записа, се съхраняват в Архива на Асоциация „Онгъл” и са на разположение на интересующите се.